

4 KALENDÁRIUM

6 ZENEI KÖZÉLET

RÁDIÓZENEKAR

Megbecsülni a zenekari létet

Héja Domonkost, a Staats Theater Augsburg főzeneigazgatóját választották a Magyar Rádió Művészeti Együtteseinek főzeneigazgatójává, aki a két feladatot a következő években párhuzamosan látja majd el. A karmesterrel a németországi és a magyar zenekari élet közötti különbségekről, a haknikra épülő keleti-európai mentalitásról, a magyar zenészek flexibilitásáról, és jövőbeli terveiről beszélgettünk. KISS ESZTER VERONIKA

9 SAVARIA

„Közös célok mentén dolgozunk”

Új igazgatója lett június 1-től a Savaria Szimfonikus Zenekarnak, az utóbbi hónapokban zajlott az átadás-átvétel a korábbi vezető, Kiss Barna, valamint a pályázaton győztes Popa Gergely között, aki nem ismeretlenként érkezik Szombathelyre, hiszen korábban már több éven keresztül koncertmesterként muzsikált az együttesben. RÉFI ZSUZSANNA

13 MISKOLC

Növekvő bevételek, teltházass koncertek, megújult műsor

Sikeresen érzik a lassan befejeződő szezont, s várakozással néznek a következő elé. Arról, hogy mi mindennel voltak elégedettek a szezonban, s miként kezdik a következőt, Szászné Pónuzs Krisztina ügyvezető és Török Levente művészeti vezető beszélt. RÉFI ZSUZSANNA

16 MÁV Szimfonikusok

Sínek mellett otthonra lelve

Évtizedekig tartó keresgélés, ideiglenes megoldások és rengeteg munka után végre méltó, modern otthonra lelt a MÁV Szimfonikus Zenekar. A tervezés és építkezés kihívásairól, az egyedi környezetről és a jövőbeli tervekről Gyurkovics Csabát, a zenekar menedzserét kérdeztük. HÖRÖMPÖLI ANNA

20 SZEGED

„Sokat fogunk dolgozni, de megéri!”

Több bérletvásárló, teltházass hangversenyek, új sorozatok, valamint számos operabemutató. A Szegedi Szimfonikus Zenekar gazdag szezont zár, s tartalmas nyári program vár rá, hiszen a Szabadtéri Játékok állandó szereplőjeként Cigánybáróra és Ajándékkoncertre készülnek. RÉFI ZSUZSANNA

23 REGIONÁLIS ZENEKAROK

„Egycsatornás, transzparens támogatási rendszerre lenne égető szükség”

A Regionális Zenekarok Szövetségének vezetője, Szabó Sipos Máté azt meséli, az elosztás szempontjairól és a döntés hátteréről nem sokat tudni, ami továbbra sem segíti a tisztánlátást és a fejlődést, viszont felesleges feszültségeket szít az együttesek között. RÉFI ZSUZSANNA

25 CONCERTO BUDAPEST

Fókuszban a „nagy B-k”

Május 20-án tartotta évadbejelentő sajtótájékoztatóját a Concerto Budapest, ennek kapcsán beszélgettünk Keller Andrásval, az együttes főzeneigazgatójával az előző évad értékeléséről és a következő szezon terveiről. Utóbbiak közé tartozik egy angliai turné, a Hallgatás Napja, a Hegedű Ünnepe, a Kurtág 100 Fesztivál, a Mozart-nap, és a „nagy B-k”: Bach, Beethoven, Brahms, Bartók fókuszba állítása. KISS ESZTER VERONIKA

27 ODZ

Nem engedhetjük meg magunknak, hogy ne legyenek ránk kíváncsiak”

Új helyszíneken, számos új produkcióval és sorozattal várja az érdeklődőket a Danubia Zenekar. Hámosi Máté, a zenekar karmestere és művészeti vezetője meséli, hogy folytonos innovációra, újabb és újabb közönségrétegek elérésére törekednek, hiszen ez fennmaradásuk és fejlődésük záloga. RÉFI ZSUZSANNA

30 ANIMA MUSICAE

Veszélyben az Anima Musicae

Forráshiány miatt veszélybe került az Anima Musicae kamarazenekar működése, április 1. óta az együttes megszűntette a zenészek állásait, és átmenetileg szünetelnek a mindennapos próbák is. A helyzettől G. Horváth Lászlóval, a Junior Prima díjas zenekar vezetőjével beszélgettünk. KISS ESZTER VERONIKA

32 MSZSZS

Elindult egy párbeszéd a minisztérium és a szakma között

Május 12-én megtartotta közgyűlését a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, ahol elfogadták az előző évi szakmai és pénzügyi beszámolót. A közgyűlés kapcsán Lendvai György elnököt kérdeztük. KISS ESZTER VERONIKA

33 VISSZATEKINTŐ

10 és 20 éve írtuk

35 MŰHELY

PORTRÉ

Holisztikusan kell kezelni a zeneoktatás helyzetét

Bővítené a hegedűsök repertoárját, elősegítené a régizene, a népi hegedűs és kávéházi cigányzenei tapasztalatokat, és teljesen átalakítaná a zeneiskolai szolfézsoktatást Kelemen Barnabás, a Zeneakadémia egyetemi tanára és a Grazi Zeneművészeti Egyetem professzora, akivel a magyar zeneoktatásról, azon belül is a hegedűoktatásról beszélgettünk az óvodától a diplomaszerezésig és a doktori iskoláig. KISS ESZTER VERONIKA

39 PORTRÉ / FIATAL MŰVÉSZEK

Számok helyett hangok

Könnyen alakulhatott volna úgy, hogy Temesvári Bence ma egy mérnökirodában dolgozik, nem pedig a Bécsi Szimfonikusok koncertjein játszik, hiszen az ELTE Radnóti Miklós Gimnázium elvégzése után komolyan fontolgatta a műszaki pályát. Az ide vezető nem mindennapi útról, a zenekari létről és jövőbeli terveiről beszélgettünk a fiatal gondnokművésszel. HÖRÖMPÖLI ANNA

43 KONFERENCIA

Zenei konferencia a mafrai Nemzeti Palotában

Valószínűleg kevesen hallottak az Európai Zenei Központról (Centre Européen de Musique, CEM), amelyet 2013-ban alapított Jorge Chaminé portugál énekes. Az ő művelt, poliglott, karizmatikus egyénisége mindmáig rányomja bélyegét a CEM működésére: a jó ügyek lelkes felkarolójaként, a legjobb értelemben vett európerként a szervezet zenei, pedagógiai és tudományos projektjeinek nagy részét maga kezdeményezi. MALINA JÁNOS

45 ZENETÖRTÉNET

A Ridley-Kohne-kvartett működése

Az 1840-es évek elején visszaesés következett be a főváros kamarazenei életében, részben Serwaczynski Staniszló távozása és Táborosky János halála miatt. Utódjuk a Bécsből hazatért Ridley-Kohne Dávid lett, aki vonós-négyese élén és a Nemzeti Színház első hegedűseként állt helyt kedvezőtlen körülmények között, majd a szabadságharcot követő évtizedben vezető szerephez jutott az újabb zenei fellendülés idején. GOMBOS LÁSZLÓ

51 KRITIKA

HANGVERSENY

Az Alba Regia Szimfonikus Zenekar, a Liszt Ferenc Kamarazenekar, a Pannon Filharmonikusok-Pécs, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara és Énekkara, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, a Concerto Budapest, a Szent István Filharmonikusok, a Szegedi Szimfonikus Zenekar és a Miskolci Szimfonikus Zenekar koncertjeiről. MALINA JÁNOS, KOVÁCS ILONA

60 RECENZIO

KÖNYV

„Rémes könyv” a legjobb értelemben - Bősze Ádám: Muzikális bestiák

Bősze Ádám új könyve, a Muzikális bestiák. Rémes könyv a zenéről már címében is szellemes, önironikus és meghökkenítő: mintha a szerző előre megírt kritikát citálna a borítóra. KOVÁCS ILONA

Miért fontos Schönberg?

A 20. századi zenetörténet egyik legnagyobb hatású, ugyanakkor leginkább megosztó alkotójáról írt monográfiát Harvey Sachs (*1946) amerikai-kanadai író-zenetörténész. Könyve, amely Schönberg. Miért fontos címmel jelent meg 2023-ban angolul, meglepően gyorsan a magyar olvasókhoz is eljutott, már 2024-ben, Rácz Judit értő fordításában. KOVÁCS ILONA

31 32 34 PRÓBAJÁTÉK

A Ridley-Kohne- kvartett működése

✍ Gombos László

Az 1840-es évek elején visszaesés következett be a főváros kamarazenei életében, részben Serwaczynski Szaniszló távozása és Tábornszky János halála miatt. Utóduk a Bécsből hazatért Ridley-Kohne Dávid lett, aki vonósnégyese élén és a Nemzeti Színház első hegedűseként állt helyt kedvezőtlen körülmények között, majd a szabadságharcot követő évtizedben vezető szerephez jutott az újabb zenei fellendülés idején.

Szólistából vonósnégyes-játékos

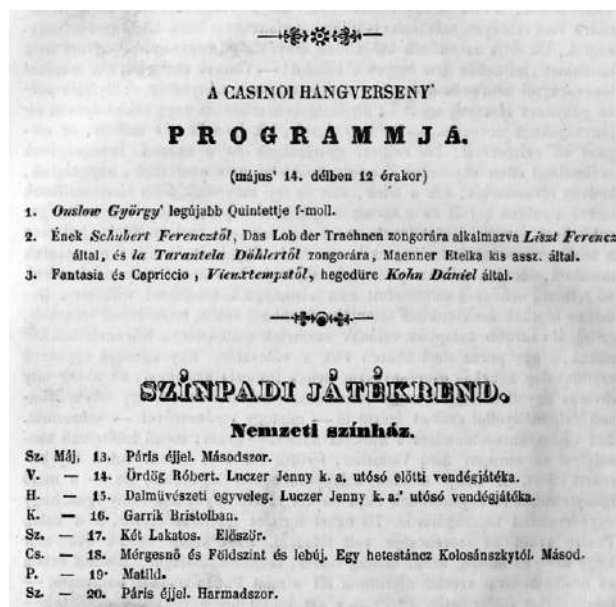
Ridley-Kohne Dávid 1838 nyarától egyre gyakrabban látogatott haza, hogy kipróbálja magyarországi letelepedésének lehetőségeit. Miután fogadtatása kedvező volt, a magyar főváros mellett döntött, és 1839. november 1-én átvette Kirchlehner Ferenc megüresedett állását a Pesti Magyar Színház zenekarában.¹ Koncertjein szólistaként mutatkozott be, majd zenekari muzsikusként is elismerést szerzett. Jelképes értelmű, hogy a nyilvános kamarazene-játék felé az első lépést a Széchenyi István alapította Nemzeti Casino porondján tette meg, ahol egy évtizede a magyar vonósnégyes-kultúra első apostolai szerepeltek Tábornszky János² vezetésével. A kamaraegyüttes 1838. november 25-i koncertjén – „Kohn Dániel” név alatt – főszerepet kapott, de úgy tűnik, hogy ekkor még kizárólag szólószámokat játszott zongorakísérettel. Nem tudjuk, hogy a koncert elején ő is részt vett-e Bernhard Romberg a-moll kvartettjének előadásában. Három másik számban viszont biztosan: Ernst noktürnjét és saját *Emlékezet a' magyar hazára* című darabját szólaltatta meg, majd egy szavaltat követően hegedűre és zongorára írt variációval kerekítette le a hangversenyt.

Másfél évvel később már Tábornszky János közvetlen kollegája volt a zenekarban, így az idősebb (negyvenes éveinek első felében járó) művész betegsége idején kézenfekvő lehetett, hogy a tehetséges ifjú helyettesítse a vonósnégyes-játékban. A Nemzeti Casino 1839–40-es kamarazenei évadának 16. koncertjén, 1840. május 3-án „Kohn úr” ugrott be első hegedűsnek Joseph Mayseder op. 51-es a-moll vonósötösének előadása során, az énekszám után pedig két magyar fantáziáját játszotta el Erkel Ferenc kíséretével. Ridley-Kohne valószínűleg az évad további 2–3 hangversenyén is játszott az együttesben, végleg átvéve a stafétabotot a nagyhírű hegedűstől. Tábornszky szeptember 12-én hunyt el tüdőbajban, a sajtóhíradások szerint hosszú szenvedést követően, így feltételezhetjük, hogy állapota május-

ban már nem tette lehetővé a további szereplését. Különös egybeesés, hogy Ridley-Kohne éppen egy Mayseder darabban helyettesítette először Tábornszkyt, akit néhány hónappal később a bécsi *Der Humorist* tudósítója „pesti Mayseder”-ként búcsúztatott.³

Ridley-Kohne a Tábornszky-vonósnégyes élén

1840 őszén az egykori Tábornszky-vonósnégyes újabb bérletet hirdetett, immár Ridley-Kohne Dávid, Kirchlehner Ferenc, Pfeiffer Antal és Wagner József felállításban. Wagner, aki kezdettől, 1827-től tagja volt az együttesnek, a következő év elején felhagyott a szerepléssel, és a kottakiadásra, illetve a Szervita téren működő kép- és zeneműkereskedésre koncentrált. Helyét Schlesinger Károly, a Nemzeti Színház zenekarának cellistája foglalta el, aki már korábban is többször közreműködött a Nemzeti Casino kon-

¹ A művész életrajzában részleteit lásd Gombos László: Ridley-Kohne Dávid, a titokzatos hegedűs. *Zenekar* 32/1 (2005), 38–43.

² Lásd Gombos László: A Tábornszky-vonósnégyes hangversenyei Széchenyi Nemzeti Casinójában. *Zenekar* 31/4 (2024), 27–33. Ezúttal is hangsúlyozzuk, hogy a hegedűművésznek nem Mihály, hanem János volt a keresztnéve, és hogy személyes adatait a később Temesvárra távozott tanítvány Jáborszky Mihállyal keverték össze.

³ *Der Humorist*, 1840. szept. 25. „Pesth. Unser Orchester hat durch den Tod des Pesther Mayseder: Johann Taborsky, einen harten Schlag erlitten...“ (Pest. Zenekarunkat kemény csapás érte a pesti Mayseder: Tábornszky János halálával...). Az összehasonlítás találó és kitüntetett: Joseph Mayseder (1789–1863) nagy tiszteltnek örvendett Bécsben. 1810-től az udvari opera koncertmestere volt, majd a Hofburg kápolnájának karmestereként és a város elsőszámú kvartettjének vezetőjeként működött.

certjein (1839. november 17-én például Wagner mellett a második csellót játszotta Onslow a-moll kvintettjében).

Az első hegedű szólamát 1840–41 fordulóján néhány alkalommal „Wiest úr” vette át, az a Ludwig Wiest (1819–1889), aki az elkövetkező fél évszázadban Románia (Havasalföld) egyik elsőszámú muzsikusa volt. Ridley-Kohnéval egyidőben tanult Böhm Józsefnél a bécsi konzervatórium-ban, 1837-től Bukarestben volt a hercegi zenekar vezetője, majd a helyi olasz opera első hegedűse, a filharmonikusok koncertmestere, végül a román nemzeti opera karmestere és a konzervatórium alapító hegedűtanára. Talán csak rövidebb időszakokat töltött Budapesten, mindenesetre 1840 végén és 1841 elején biztosan a Pesti Német Színházban játszott, 1843-ban pedig (talán csak néhány hónapig az év közepén) a Nemzetiben volt hegedűs és zenekari igazgató.

1841 februárjában és márciusában ismét Ridley-Kohne Dávid neve szerepelt a lapokban Kirchlehner, Pfeiffer és Schlesinger mellett, majd gondolhatták: mindenki tudja, kik játszanak a kvartettben (talán eleve ott szerepeltek az utcai plakátokon), ezért az elkövetkező öt évben csak elvétve nevezték meg az előadókat (a kivételek közé tartozó adat, hogy 1840. november 22-én Arnstein Antal helyettesítette Ridley-Kohnét a német színházból). Pedig a koncertek tovább zajlottak: az 1840–41-es évadból 20 esemény időpontját sikerült azonosítanunk, a következőből fél tucatnyit, 1842–43-ból 16-ot, 1843–44-ből 19-et. A koncertek rendszeres folytatását bizonyítja a *Pesti Divatlap* 1845. március 13-i közlése: „Az idei casinói hangversenyek átalában [sic], már csak a terem célszerűbb elrendezésénél fogva is, pompásabbak a mult éviéknél, a lovagias részvényeseknek a budapesti közönség ezen élvezetért méltó köszönettel tartozik.” Hasonlóan informatív a következő szezonnra vonatkozóan a *Honderú* 1845. december 23-i megjegyzése: „A casinoi hangversenyek’ majd mindenike egy vagy más érdekes élvezetet nyújt vendégeinek.”

Amint előző számunkban közöltük, Ridley-Kohne 1843 tavaszán hosszabb turnéra indult, és zenekari állását csak 1845 szeptemberében foglalta el ismét. De a kamarazenei sorozatokban részt vehetett, különösen a szezonnak végén, miután körútjairól hazatért. Biztosan szerepelt 1843. május 14-én a Nemzeti Casino évadának utolsó előtti koncertjén, 1844. május 19-én pedig az utolsón. De mindez talán csak a jéghegy csúcsa: a lapokban csupán egy-egy különleges műsorszám miatt nevezték meg, első esetben Vieuxtemps *Fantaisie-caprice*-ának, a másodikban saját *Az álom* című fantáziájának előadójaként, az elhangzott Onslow- és Beethoven-kvintettek előadóit mindkét esetben névtelenségben hagyva.

Repertoár a 40-es évek első felében

A kamarazenei hangversenyek szervezői előtt világossá vált a 40-es évek elején, hogy ki kell elégíteniük a közönségnek a változatosság és a könnyebb befogadhatóság iránti igényét.

HANGÁSZAT.

PESTEN, a' nemzeti casino teremében a' télszaki hangászati mulaságok elsője november 8-kán délelőtt ment végbe mérsékelt számú hallgatók jelenlétében. Tárgyai voltak: 1) Beethoven Lajos F-dúr kvartettje, melyet Kohn, Kirchlehner, Pfeiffer és Wagner urak játszottak. — 2) Aria Bellinitől; éneklő a' német színházi dalsók Hirsch ur, fortepiano (Erkel ur) kísérete mellett. — 3) Spohr Lajos kettős kvartettje, melyben az első violint ismét Khon ur, a' nemzeti színház első hegedűse játszta. Részt vettek még Kayser és Schlesinger urak is, ugyan azon színház hangászkarának tagjai. Gyászír. Pesten nov. 7-kén mult-ki hosszas betegeskedés után Heinisch József ur, a' nemzeti színház egyik érdemes hangászkarmestere. Ő

Beszámoló a kvartett első bérletes koncertjéről

Így fel sem merülhetett, hogy egy-egy alkalommal kizárólag vonósnégyeseket vagy -ötösöket adjanak elő, még két ilyen műsorszám is csak ritkán hangzott el egy eseményen. A dalok, áriák és szólószámok (ritkán versek) mellett jellemzően csak a koncert első száma tartozott a legszigorúbb értelemben vett hangszeres kamarazene műfajába. Ez utóbbi csoportból az alábbi darabokat játszották az 1840–41-es évadban a Nemzeti Casino sorozatában.

Haydn: d-moll és D-dúr vonósnégyes
Mozart: G-dúr v4; g-moll és D-dúr vonósötös
Beethoven: F-dúr és c-moll v4; v4 (?)
Spohr: Esz-dúr és e-moll v4; a-moll v5 és kettős v4 (oktett)
Onslow: F-dúr v4; a-moll és d-moll v5
Romberg, Bernhard: A-dúr v4
Fesca, Alexander: D-dúr v4; zongoratrió
Grill János: g-moll v4 és v4 (?)
Mayseder: a-moll v5 (extra nagybőgővel)
Dobrzszinszky György (?): v5

Emellett a kvartett tagjai kísérték Ernst *Velencei karneválját*, Pfeiffer fuvola-variációit és egy tiroli dal csellóra készült változatait. 1840. december 6-án a már említett Arnstein Antal szeptett kíséretével adott elő egy hegedűfantáziát. A következő években, amennyire hiányos adatainkból látszik, hasonló volt a műsorok felépítése. Újdonságként jelentkezett néhány fúvós, illetve fúvósokat és vonóssokat vegyesen használó zenemű. Példák az 1841 és 1845 közötti évadok repertoárjából:

Haydn: C-dúr és B-dúr vonósnégyes
Mozart: A-dúr klarinétötös
Beethoven: zg4, Esz-dúr kvintett op.16 és Esz-dúr szeptett op.20
Onslow: E-dúr és g-moll v4; C-dúr, E-dúr és f-moll v5
Romberg, Bernhard: a-moll v4
Spohr: E-dúr oktett; F-dúr nonett fúvósokkal
Grill János: c-moll v4
Mayseder: G-dúr v4; Esz-dúr v5 (extra nagybőgővel)
Veith Miklós (?): F-dúr v4
Thomas, Ambroise: c-moll v4
Marschner, Heinrich: zongoratrió
Merker Károly (?): fúvósötös
Merkel József: zongoratrió

A zenei élet árnyoldalai

A kamarahangversenyek az 1840-es évek elején többnyire telt házak előtt zajlottak, a kritikák szinte mindig nagyszámú hallgatóságról számoltak be. Amint a *Honművész* írta 1841 márciusában: „a’ nagy terembe be sem fértek mind... Ugy vesszük észre, hogy az idén e’ mulatságokra sokkal számossabb nép jelenik meg, mint mult évben.”⁴ A *Pesti Hírlap* néhány héttel később már a zeneélet fejlődését konstataálta: „Casinónk által adatni szokott hangversenyeink is számos zenekedvelőt csődítnek vasárnaponkint a’ concert-terembe, valamint a’ budapesti hangászgyesület előadásai nagy redout-teremünkbe. Haladásunk tagadhatlan. Köszönet lelkes pártfogóinak ’s azok között legkivált az igazgató gróf Festetics Leo csüggedés[t] nem ismerő munkásságának.”⁵

Bizonyos típusú hangversenyek esetében azonban már ekkor negatív jelenségeket tapasztaltak, és az egyedi esetek néhány év alatt tendenciákká álltak össze. Egy ifjú külföldi művésznő koncertjén például, amint a *Honművész* 1841. június 3-án írta, „a’ terem csaknem üres volt. A’ boldogtalanság csillaga lebeg az idén hangversenyeink fölött, minek okát magyarázni nem tudjuk.” Camillo Sivori koncertjét követően a *Pesti Hírlap* kritikusa keményen ostorozta a közönséget részvétlensége és amiatt, hogy szinte csak a cirkuszi produkciók képesek figyelmet kelteni: „mi, kik Miss Baba ’s a’ Beduinok előadásira seregesen tódultunk a’ művészet templomába, ’s már végtelen sokat képzelünk magunkról, ha [az utazó színész] Devrient Emilt egyszer amugy ujságvágyból megnéztük [...], ’s művészet forró pártolóinak akarunk tartatni, ha a’ casinói hangversenyeiket párszor az évben ingyen meglátogatjuk.”⁶

Valószínűleg ugyanaz a névtelen cikkíró folytatta a gondolatot néhány hónappal később, az operaelőadások feltűnő nézettségére is kitérve: „minden művész, ki Pestre jó hangversenyt adni, hacsak nem európai celebritásu, mint Liszt, Ernst ’stb, a’ legnagyobb részvétlenséget kénytelen tapasztalni, midőn ellenben az opera [...] nálunk mindig pártolókra és tisztelőkre számolhat. [...] a’ hangversenyek nálunk azért olly üresek, mivel igen megszoktuk az érzéki

élvezetet, melyet az operák nyujtanak. [...] Más az opera, és más a’ hangversenyi közönség! Azon közönség, melly Sivori Camillot ’s egyéb kitűnő művészt a’ casino szívességéből ingyen hallhatá (’s illy alkalommal számosan szokott összegyülekezni), gyéren szokta meglátogatni annak hangversenyeit.”⁷

A közönség korlátai

A Nemzeti Casino koncertjeinek sikeréhez tehát nagyban hozzájárult az ingyenesség, amikor azonban fellépési lehetőséget nyújtottak a hazánkba látogató énekes és hangszeres szólistáknak, ugyanezen művészek saját koncertjeinek már nem maradt elegendő közönsége. Utóbbi létszámában és kvalitásaiban ekkor még messze elmaradt a modern világvárosokétól, jelenléte sokkal inkább ki volt téve a váratlan, közérdekklődésre számot tartó események csábításának, a hirtelen jött divatoknak, az egyidejűleg rendezett más zenei rendezvényeknek vagy éppen az időjárásnak. Egy néhány száz fős, a kamarazene iránt elkötelezett csoport bármely felsorolt okból könnyen a töredékére csökkenhetett, az őket véletlenszerűen kiegészítő, nagyobb és kevésbé művelt társaság pedig nem jelenthetett biztos támaszt a látogatószám fenntartásához.

A nagyérdeműt olykor a terem közepén elhelyezett táblákkal kellett figyelmeztetni, hogy a zene alatt csendben maradjon, és az urak között szép számmal voltak olyanok, akik sokkal inkább a szép énekesnők – vagy az új ruhájukat megmutatni kívánó hölgyek – megbámulása miatt jöttek el, mint a nagy mesterek muzsikájáért. Emiatt írhatta a *Pesti Hírlap* 1842. február 24-én a kamarakonzertekről: „többnyire gyéren látogatvák [sic] ugyan, de mihelyt megtudatik, hogy e’ vagy ama’ híres művész – főképp ha fiatal, és érdekteljes alakkal bír – fog azokban remekelni, sokszor a’ fuladásig [sic] tömve vannak, könnyen megfajthatni, miért olly üresek azon hangversenyek, melyeket a’ művész maga részére ad? Ezekben t. i. fizetni kell, midőn az előbbienek semmi költségbe nem kerülnek és az aranypaszomántos inast csak bemeneti jegyért kell küldeni [...]”

A nagyközönség állapotáról szemléletes képet adnak a Honderű 1844. január 6-án közölt mondatai: „Nem lehet megemlíteni hagynunk a mult vasárnapi (farsang utánig) utósó casinohangversenyt, melly olly tele volt, hogy alig győzték hölgyeinket székekkel. Jellemző, hogy nagy része a hallgatóságnak szándékosan késett, mig Mayseder’ classikai sextuorját lejártszva lenni gondolta. Ellenben a jeles műkedvelő, a szép Ruprecht Irma k. a.’ zongorázása mindenkit elbájolt. R. k. a. Hummel’ H-moll concertjét igen szépen adá elő, s mig a lelkes Irma’ játéka zajosan megtapsoltaték, a hasonló művészi szabatosággal kivitt sextuor alig talált egykét méltánylóra.”

Az 1844. május 19-i koncert műsora

⁴ *Honművész*, 1841. márc. 25.

⁵ *Pesti Hírlap*, 1841. ápr. 10.

⁶ *Pesti Hírlap*, 1841. jún. 5.

⁷ *Pesti Hírlap*, 1841. aug. 25.

1843 végén egy új kezdeményezés vonta el a látogatók egy részét: a néhány éve működő Budai Casino is koncerteket hirdetett Frankenburg Adolf aligazgató ösztönzésére. November 5-én vasárnap délbén, a Nemzeti Casino szokásos időpontjában tartották első hangversenyüket műkedvelők részvételével, nagy látogatottság mellett. A következő héten Schodelné, a Nemzeti Színház primadonnája lépett fel a körükben, és ez ismét üres széksorokat eredményezett a pesti rendezvényen. A budai sorozat további sorsáról nem tudunk, minden bizonnyal ugyanúgy elsorvadt, mint néhány évvel később a pesti. Zenei programjaik felélesztéséről csupán 1851 végén adott hírt a *Pesti Napló*, nem sokkal a Ridley-Kohne-kvartett nagysikerű újjaszervezését követően: „A budai casino, melyből az utóbbi időkben csaknem minden élénkség kihaltnak látszott, legközelebb ismét élénkülni kezd; látogatóinak száma szaporodik, s így természetesen szaporítani fogják az élvezeteket is. Mint mondják, a tél folytán némely műkedvelők néhány hangversenyt fognak e helyen adni.”⁸

A pesti non profit kamarazenei koncertek folyamatos támadás alatt álltak, mivel sértették a koncertszervezők üzleti érdekeit, és a legínségesebb időkben még a Hangászegyleti Zenede programjainak is konkurenciát jelentettek. Talán ennek is köszönhető, hogy a lapokból egy idő után már nemcsak a kamarakonzertek kritikái, hanem a műsorai is elmaradtak. A szórakozás ezen kifinomult módját a közönség igénye, pontosabban igénytelensége, illetve érdeklődésének változása is ellehetetlenítette. Amint a *Társalkodó* című lap recenziója 1844. november 17-én megállapította, „a pár év ótai hangversenydüh higgadni kezd fővárosunkban, 's az emberek lassankint maradóbb becsű élvezetekhez is vonzódnak. Ezek közé méltán tartoznak a' jobb szini élvezetek, miket, kivált nemzeti színházunkban a közönség most inkább mint valaha feltálálhat.” A megmaradt koncertek fő vonzóerejét virtuózok jelentették, elsősorban az énekesek és zongoristák fellépései.

A „hangászati mulatságok” támogatását végül 1846 júniusában vonta meg a kaszinó közgyűlése, a lapok azonban már régóta – miközben valójában még zajlottak a koncertek – tényként írtak a sorozat megszűnéséről, elősegítve annak bekövetkeztét. Az *Életképek* 1846. március 13-án közölte az alábbi szarkasztikus megállapítást: „A' casinói vasárnapi hangversenyek megszűntek: ugyan hol fog most – ruhakiállítás lenni?”

A Ridley-Kohne-kvartett újjáéledése (1850)

Az 1840-es évek második feléből szinte semmit sem tudunk Ridley-Kohne vagy társai tevékenységéről. A fent vázolt körülmények sem kedveztek a nyilvános kamarazenének, a szabadságharc és az utána következő megtorlás időszaka pedig eleve nem sok lehetőséget kínált a hangversenyek szervezésére. Majd az együttes 1850 végén új életre kelt Rid-

△ Zenekedvelőkre azon örvendetes hírt beszélük, miszerint Ridley Khone, a derék hegedű-virtuoz, fővárosunkban Concert spirituelleket szándékozik megindítani s azokat a zene-időszak folyama alatt hetenkint folytatni. E dicséretes vállalatának gyámolítására már a legjelesebb zenészek és énekesek csatlakoztak, — sőt, hallomás szerint, mind a nemzeti színház kardalnokai, mind a zeneegylet növendékei készséggel ajánlkoztak gyámolítására. — E hangversenyeknek annál nagyobb mértékben örvendhetünk, mert valamint a classica zeneművek előadása egyedül képes arra, hogy a közönségben a valódi, az ép és egészséges zeneizlést terjessze, ugy eddig épen a zenének ezen legnemesebb fájától vagyunk csaknem teljesen megfosztva Budapesten. Nemzeti színházunk, mely zene dolgában csak a divatot és újdonság iránti vak hódolatot ismeri vezéreül, mitsem tesz a magasabb zeneizlés terjesztésére, sőt mondhatni, hogy e nemzeti intézetünk csak nem egyedül áll Európa valamennyi előkelőbb színházai közt mint ol-

ley-Kohne Dávid, Kirchlehner Ferenc, Pfeiffer Antal és Szuk Lipót részvételével. Valamennyien a Nemzeti Színház zenekarának tagjai voltak, így könnyebben egyeztetni tudták az időbeosztásukat. A *Pesti Napló* 1850. november 12-i híradásából megerősítést nyerhetünk arról, hogy a hasonló rendezvények valóban évekig szüneteltek a fővárosban, és a szervezők célja az egykori sorozat felélesztése volt.

„Zenekedvelőkre azon örvendetes hírt beszélük, miszerint Ridley Khone [Kohne], a derék hegedű-virtuoz, fővárosunkban Concert spirituelleket szándékozik megindítani s azokat a zene-időszak folyama alatt hetenkint folytatni. E dicséretes vállalatának gyámolítására már a legjelesebb zenészek és énekesek csatlakoztak [...]. — E hangversenyeknek annál nagyobb mértékben örvendhetünk, mert valamint a classica zeneművek előadása egyedül képes arra, hogy a közönségben a valódi, az ép és egészséges [sic] zeneizlést terjessze, ugy eddig épen a zenének ezen legnemesebb fájától vagyunk csaknem teljesen megfosztva Budapesten.

[...] hosszú időre becses emléküek maradnak a nemzeti cassino classicus hangversenyei, melyek, boldogabb időkben, évek hosszú során, adtak a közönségnek nemes élvezet, alig lévén hangversenye, melyben Mozart, Beethoven, Haydn hasonlíthatlan remekeiből kisebb nagyobb darabok elő nem fordultak volna. Minthogy pedig újabb időkben e hangversenyektől is fosztva vagyunk, a derék Ridley-Khone [Kohne] szándékolt vállalata annál nagyobb dicséretet érdemel; s reméljük is, hogy a szépnek és jónak gyámolítására hajlandó közönség részéről annál buzgóbb pártolásban fog részesülni...”

A sorozatot valóban támogatta közönség, amelybe beletartoztak Ridley-Kohnéék kollégái: az operaház énekesei és kardalosai is. Hozzájuk csatlakoztak a Pestbudai Hangászegyleti Énekiskola (a következő évtől Pestbudai Hangászegyleti Zenede) tanárai és növendékei. 1850 ősztől ugyanis Ridley-Kohne és Pfeiffer Antal itt is alkalmazásban állt, és az intézmény már a sajátjaként kezelte e hangversenyeket, kezdettől felvállalva a közönségszervezés fel-

⁸ *Pesti Napló*, 1851. dec. 23.

adatait (1852-től már Szuk Lipót is tanított a Zenedében). A helyszínt az első két évben a Zenede ingyen biztosította a lipótvárosi német színház 1. emeletén található, koncertekre kiválóan alkalmas termében, majd 1852 őszétől két évig a Lloyd Társulat adott otthont a koncerteknek.

1854-ben a helyiségek felújítása miatt Beregszászy Lajos zongoratermében indult a sorozat, melynek folytatásáról nincsenek részletes adataink, csupán az általános visszatekintések tájékoztatnak az elkövetkező két évad sikereiről. 1856 elejére az Európa Szálló lett különösen kedvelt koncerthelyszín, és Ridley-Kohne együttese is többször szerepelt itt önálló eseményeken (1856. február 23-án Clara Schumann matinéján működtek közre Schumann zongoraötösében, március 1-én pedig Otto Königlőw hegedűművész koncertjén játszották Mendelssohn egyik kvartettjét). Ugyanakkor egyszeri alkalommal a Péter-féle zongorateremben is tartottak „quartett-soirée”-t egy beteg kolléga, Ellenbogen Adolf támogatására.

1856 őszén visszatértek a Zenede termébe, majd az 1857–58-as és 1858–59-es évadokban az Európa Szállóban hirdették meg bérletüket. Utóbbi épület a Tudományos Akadémia közelében, a mai Széchenyi téren állt a Lánchíddal szemben, és báltermét előlelő közönség látogatta (az 1867-es koronázás idején itt szállt meg a külföldről érkező arisztokráta színe-java).

„Concert spirituel” Pesten

Az 1850-ben indult új sorozat eseményeire a *concert spirituel*, magyarul „szellemi zenély” terminust használták. Az elnevezést külföldön régóta ismerték, hazánkban viszont ekkor vált divatossá, és nem igazán jelentett mást,

mint a korábbi kamarazenei rendezvények „classical”, azaz komoly zeneműveinek igényes előadását, a szellemi értékek ápolását. Ridley-Kohne és társai a vasárnap délutáni fél 5-ös időpontot a második évadban déli 12 órára tették át, ennek a *concert spirituel*nek „művészi négyes zenészi reggély” volt a magyar megfelelője (a koncertek a következő évben visszakerültek délutánra).

Az első hatos sorozat műsorának „komolysága” szembeütő az előző évtized lényegesen könnyedebb repertoárához képest:

- 1850.11.17. Mendelssohn: Esz-dúr v4, Hummel:
E-dúr zg3 (km. Kubinyi Krisztina), Beethoven:
C-dúr v5 (km. Saphir br. és Huber József gka)
- 1850.11.24. Haydn: B-dúr v4, Volkmann: b-moll
zg3 (km. a szerző), Onslow: c-moll v5
- 1850.12.01. Beethoven: F-dúr v4 op.59,
Mozart: g-moll v5
- 1850.12.08. Mozart: C-dúr v4, Mendelssohn:
d-moll zg3 (km. Bräuer né), Spohr: C-dúr v6
- 1850.12.15. Volkmann: a-moll v4, Onslow: f-moll v5
- 1850.12.22. Vieuxtemps: D-dúr heg.-zg. szonáta,
Beethoven: Esz-dúr szeptett

A vokális számok és kíséretes szólódarabok helyét a zongorás kamarazene vette át, és a látogatottság ennek ellenére sem csökkent. Amint a *Pesti Napló* írta 1850. december 10-én: „Ridley-Khone [Kohne] concert-spirituelje a német színház épületében olly látogatott volt tegnapelőtt, hogy sokan a teremen kívül kénytelenítették hallgatni a gyönyörű zenét.” A következő év elején induló ciklust a sikerre való

Az Európa Szálló (balra) és a Lloyd-palota (szemben), 1846

tekintettel már a második koncertet követően elkezdték szervezni. A kamarazene iránti igény megnövekedését jelzi, hogy miután Rudolf Willmers zongoraművész koncertet adott a Nemzeti Színházban, spontán módon néhány nappal később, december 6-án Ritter Sándor lakásán Beethoven B-dúr és D-dúr zongoratriójában is fellépett. Ritter volt az, aki a zenede titkáráként a Ridley-Kohne-kvartett koncertjeit szervezte, és akinél „minden pénteken műkedvelők által hasonlóan quartett-mulatságok tartatnak, melyekre a klasszikai zene barátinak válogatott köre szokott megjelenni.”⁹ Willmers három nappal később saját szállásán ismételte meg a Beethoven-triók előadását. Amikor elhagyta a fővárost, ígéretet tett, hogy „a feledhetlen műelveket nyújtott concert spiritueleket közreműködésével ismét fölújítandja.”¹⁰

Amennyire a hiányos adatokból látszik, a koncertsorozatok a következő években is hasonló módon zajlottak. A Ridley-Kohne-kvartett 1851. november 23-án például Haydn D-dúr és Mozart A-dúr vonósnégyesét, illetve Beethoven c-moll zongoratrióját játszotta Kubinyi Krisztinával. 1852. november 14-én Mozart g-moll vonósötösét és Kubinyi kisasszonnyal Mendelssohn h-moll zongoránégyesét adták elő, és a kettő között Hasselt-Barth Anna Schubert *Margit a rokkánál* című dalát énekelte.

Az 1853. február 20-án induló hatos ciklus a *concert spirituel* helyett a *concert de salon* (szalon zenély) elnevezést kapta, ami a műsor fellazítására utalt. A közönség már az első alkalommal konstatálhatta, hogy a kezdő Haydn-vonósnégyes (G-dúr) volt az egyetlen kamaramű, amelyet három vokális szám és Hummel fuvola-zongora-cselló variációja követett. A kamaraszám 27-én Spohr zongoraötöse volt (km. Wavrik úr, ill. az első hegedűst Huber Károly helyettesítette), március 6-án pedig Mendelssohn a-moll vonósnégyese, 20-én ugyanő zongoratriója (km. Khaill Antal) és április 3-án Fesca zongoratriója (km. Fánicsy Etelka). Március 13-án egy különös vonósnégyes indította a programot: Ridley-Kohne négy hegedűre írt „hangversenye”, amelyet a színházi zenekar nyolc tagja játszott.¹¹

Az 1852–53-es évadban a második hegedűt Strohmayr Adolf, a következőben Huber Károly játszotta, majd 1855

végén Kirchlehner visszatért az együttesbe. Hasonló változások voltak a brácsaszólamban is: 1856-ban Möldner Károly, 1857-ben Spiller Adolf vette át Pfeiffer Antal helyét, aki olykor később is csatlakozott régi társaihoz (1859. március 7-én a Vakok Intézetében például az eredeti, 1850-es felállításban léptek fel).

Külön említést érdemel Szuk Lipót (Leopold, 1821–1897), a vonósnégyes állandó csellistája. Nevét a koncertműsorokban és újságcikkekben mindenféle következetesség nélkül írták, akár ugyanabban a bekezdésben is többféleképpen: Suck, Szuck, Suk, Such vagy a leggyakrabban használt, magyaros Szuk változatban. A művész édesapja, György, Gothában született. Katonazenekart vezetett, majd Pesten a Német Színház zenekarában játszott. Érdekes, hogy mind a négy fia muzsikált a Nemzeti Színházban: rövidebb ideig Mátyás kürtön és György fuvolán, a legfiatalabb András viszont 20 éven át oboán. Az 1821-ben született Lipót a csellót választotta, és az 1840-es évek elejétől 1873-ig (egyes források szerint 31, mások szerint 33 éven át) játszott a színház zenekarában, illetve 1852-től négy évtizeden át tanított a Zenedében. Ridley-Kohne kvartettjében 1850-ben vette át a cselló szólamát, és egyes források szerint 1862-ig muzsikáltak együtt, pontos adataink azonban csak 1859-ig vannak a teljes együttes fellépéseiről (Ridley-Kohne és Szuk 1860-ban is hirdetett kamarazenei sorozatot, és 1862-ben még szerepeltek zongoratrióban).

Közös működésüket egy ünnepi esemény kapcsán felmerült, 1840-től fél évszázadon átívelő gondolat keretezte a *Pesti Napló* újságírójának 1888. decemberi megfogalmazásában: „Az Erkel-lakoma [...] ma délután két órakor tartott meg a Vigadó egyik éttermében. [...] Három hosszú asztal közül mintegy 120 vendég foglalt helyet, az irodalom és művészet számos kitűnősége [...], az opera zenekara csaknem teljes számmal [...], továbbá két veterán nyugdíjazott zenekari tag: Ridley Kohne és Szuk, a kik már Erkel legelső operájában, a Báthory [Bátori] Máriában közreműködtek [...]”¹²

Szuk Lipót

⁹ *Hölgyfutár*, 1850. dec. 10.

¹⁰ *Magyar Hírlap*, 1850. dec. 29.

¹¹ A ma már ismeretlen kompozíció 3. tétele az utóbbi időben többször megszólalt a Filharmóniai Társaság művészeinek köszönhetően. 2024. június 16-án Nagao Haruka, Stankowsky Eszter, Gál Károly és Fahidi Patricia játszotta Budakeszin, ennek felvétele az interneten is elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=uqyHzHZqTC0>.

¹² *Pesti Napló*, 1888. dec. 18. Az eseményen Erkel karmesteri működésének félszázados jubileumát ünnepelték.